

“ƏDƏBİYYAT MƏNİM LEYLİMDİ, MƏN İSƏ ONUN MƏCNUNU”

(Müsahibimiz gözəl şair, ədəbiyyatşünas alim, “Göyərçin” jurnalının baş redaktoru Rafiq Yusifoğludur)

– Bugünkü ədəbi prosesdə Rafiq Yusifoğlu özünü necə hiss edir?

– Əgər ədəbi prosesi axar bir çaya bənzətsək, bu çayı su ilə təmin edən ayrı-ayrı bulaqlar, çeşmələr – yaradıcı adamlardır. Ola bilsin ki, böyük çayın içində mənim ilham bulağımın suyu o qədər də nəzərə çarpmır, çünki mətbuatda əvvəlki illərə nisbətən az çap olunuram. Ancaq fərdi yaradıcılıq bulağım isə öz axarındadır. XX1 əsri “Təzə sevdalara doğru”, “Çiçək yağışı”, “Söz çəmənini”, “Ayrılığın qəm hasarı” adlı şe’r kitablarımla, ali məktəb tələbələri üçün yazılmış “Ədəbiyyatşünaslığın əsasları” və “Uşaq ədəbiyyatı” adlı dərsliklərimlə qarşılaşmışam. Ancaq elə təsəvvür yaranmasın ki, bu kitabların hamısı birnəfəsə yazılıb. Onlar uzun, gərgin yaradıcılıq prosesi nəticəsində, ayrı-ayrı vaxtlarda, ayrı-ayrı ovqatlarda söz-söz, misra-misra, məqalə-məqalə yaranıb...

– Rafiq müəllim, son kitablarınız da göstərir ki, Sizin fəaliyyətiniz çoxşaxəlidir. Müxtəlif çeşidli yaradıcılıq fəaliyyəti yazılarınızın təsir gücünü azaltmır ki?

– Qətiyyə, yox, əksinə bu tipli çoxşaxəlilik yaradıcı adamın ümumi səviyyəsinin düşməsinə imkan vermir. Torpağın da qüvvəsini tənzimləmək üçün bəzən onun qoynunda müxtəlif toxumların əkilməsi vacibdir. Həmişə eyni ovqatda yaşamaq olmur axı! Ancaq bu da danılmaz həqiqətdir ki, mənim yaradıcılığımın şah damarı poeziyadır. Ədəbiyyatşünas Rafiq Yusifoğlu da, tərcüməçi Rafiq Yusifoğlu da, jurnalist Rafiq Yusifoğlu da, müəllim Rafiq Yusifoğlu da əslində şair Rafiq Yusifoğlunun köməkçiləridir. Yaradıcılıq prosesində şair Rafiq Yusifoğluya həm ədəbiyyatşünas – tənqidçi, həm tərcüməçi, həm jurnalist, həm də müəllim Rafiq Yusifoğlu nəzarət edir. Şairlik isə öz növbəsində digər sahələrdəki fəaliyyətimə yardımçı olur. Özü də bir qədər dərinə baxsan, mənim yaradıcılığımın çoxşaxəlilik bir-birinə yad sahələr deyil, hamısı ümumi ədəbiyyat sarayının bir-birini tamamlayan balaca hücrələridir. Mən bütün ömrümü, həyatımı şe’rə, sənətə, ədəbiyyata, onun təbliğinə həsr etmişəm. Hərdən mənə elə gəlir ki, ədəbiyyat mənim Leylimdi, mən isə onun Məcnunu...

– Madam ki, ədəbiyyatdan söz düşdü, müasir ədəbiyyatımızın səviyyəsi Sizi qane edirmi?

– Ədəbi prosesdə həmişə bulanmalar, durulmalar, qabarmalar, çəkilmələr olur. Sel əvvəlcə çör-çöp gətirdiyi kimi, bəzən də naşı qələm sahibləri ədəbiyyat tariximizdən xəbərləri olmaya-olmaya əlləməçilik edir, ədəbiyyatın ümumi problemləri haqqında sayıqlama xarakterli mülahizələr irəli sürürlər.

Yeri gəlmişkən, yadıma maraqlı bir rəvayət düşdü. Bir zərgərin yanına mirvari gətirib deyirlər ki, bunu iki hissəyə böl. Zərgər deyir ki, bu gözəllikdə mirvarini bölmək cinayətdir. Sənətkar çox deyir, müştəri az eşidir və ısrar edir ki, nə deyirəm onu da elə! Belədə zərgər şagirdinə tapşır ki, bu mirvarini tən iki yerə böl. Şagird dərhal əmrini yerinə yetirir. Müştəri zərgərdən soruşur ki, sən nə üçün bu işi özün görmədin? Zərgər deyir:

"Mən mirvarinin qiymətini yaxşı bildiyim üçün onu bölə bilməzdim, əlim əsərdi. Şagirdim isə mirvarinin qiymətini lazımi səviyyədə bilmədiyi üçün asanlıqla onu iki yerə böldü".

Mən bunu niyə deyirəm? Təəssüf ki, indi bizdə də zərgərin şagirdinə bənzəyən, özləri nəşə yaratmaq əvəzinə, ədəbiyyat tariximizə hücum çəkən adamalar var. Bədii əsər yazmaqdan çox dedi-qoduya meyilli qələm sahibləri ədəbi proses nəhrini tez-tez bulandırır. Ancaq bunda qorxulu bir şey görmürəm. Onsuz da zaman əvvəl-axır hər şeyi saf-çürük edir. Ədəbi proses çayı son nəticədə ədəbiyyat tarixi dənizinə tökülür. Bu sehrli dəniz isə çirkəbləri təmizləmək, yaxşısını pisdən ayırmaq, yerbəyer etmək qüdrətinə malikdir.

Ən əsası və önəmlisi budur ki, müxtəlif çeşidli, kimisə qane edən, kimisə qane etməyən əsərlər yaranır. Proses gedir, ədəbiyyat, sənət karvanı yenə də aram-aram öz yoluna davam etməkdədir...

– Sizcə, müasir şe'r necə olmalıdır?

– Müasir poeziya birinci növbədə müasirlərimizin duyğu və düşüncələrini əks etdirməlidir. Ancaq adi, ümumi sözlə yox, yüksək bədii sənətkarlıqla. Şe'rdə birinci məzmunu (sən nə demək istəyirsən?), ikinci formadı (sən necə deyirsən?). Bunların ikisinin – məzmunla formanın dialektik vəhdəti olmadan gözəl sənət əsərləri yaratmaq mümkün deyildir. Bu, bütün dövrlərdə belə olub, indi də belədir. Bə'zən ən'ənəvi forma yeni məzmunun ifadəsi yolunda əngələ çevriləndə, sənətkarın iradəsi ilə forma məzmunu müəyyən güzəştlərə getməli olub və beləliklə də sərbəst şe'r yaranıb. Şairlər orijinallıq xətrinə yox, ona görə forma sərbəstliyinə meyl eləyiblər ki, fikri daha qabarıq, daha aydın şəkildə ifadə edə bilsinlər.

Görkəmli pedaqoqlardan birinin "Müəllimin başında dumanlı olan fikir şagirdin başında zülmətə dönər" sözlərini asanlıqla bədii yaradıcılığa da şamil etmək olar: "Şairin, yazıcının başında dumanlı olan bir fikir oxucunun başında zülmətə dönər". Doğrudan da, belədir. Bə'zi müasir şe'rləri nə qədər diqqətlə oxusan belə, müəllifin poetik məramını başa düşə bilmirsən. Digər tərəfdən, şüurlu şəkildə durğu işarələrindən istifadə etməmək azarı ara-sıra işaran poeziya qiğilcılarını da "formasız forma" labirintində it-bata salır və beləliklə şairin əsas fikrini tapmaq qaranlıq otaqda qara pişik axtarmaq kimi müşkül məsələyə çevrilir.

Əsl poeziya dil-ifadə baxımından fərqlənsə də, zaman məhdudiyəti tanımır və nə vaxt yazılmağından asılı olmayaraq həmişə müasirdir.

– "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" və "Uşaq ədəbiyyatı" dərslikləriniz ədəbiyyatşünaslıq elmimizə gözəl hədiyyədir. Bu dərsliklər hansı zərurətin nəticəsində yaranıb?

– Müasir gəncliyin ədəbiyyat nəzəriyyəsini, bədii yaradıcılığın qayda-qanunlarını, ədəbiyyatşünaslıq elmimizin müəyyən problemlərini öyrənməsi olduqca vacibdir. Mən uzun illərdir ki, elmi araşdırmalar aparıram, mətbutda ədəbiyyatın nəzəri, eləcə də uşaq ədəbiyyatının yaradıcılıq problemləri ilə bağlı məqalələrimlə müntəzəm çıxış edirəm. Bu dərsliklərdən əvvəl XX əsər Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətlərindən bəhs edən "Azərbaycan poeması: axtarışlar və perspektivələr" adlı monoqrafiyam işiq üzü görüb. Doktorluq dissertasiyamın tezləri əsasında yaranan bu monoqrafiyanı hazırlayarkən topladığım sayısız-hesabsız bədii faktlar, eləcə də Sumqayıt Dövlət Universitetində "Ədəbiyyatşünaslığa giriş", Sumqayıt Pedaqoji Seminariyasında isə "Uşaq ədəbiyyatı" fənlərindən mühazirələr oxumağım həmin dərsliklərin yaranmasına səbəb oldu. Bu dərslikləri mənim elmi axtarışlarımın və uzunmüddətli pedaqoji fəaliyyətimin yekunu kimi də qiymətləndirmək olar.

– Rafiq müəllim, Siz müasir gəncliyin arasındasınız. Oxucü problemi haqqında fikirlərinizi bilmək də maraqlı olardı?

– Zənnimcə, ən ağırlı məsələlərdən biri də elə budur. Əsl ədəbiyyat bütün dövrlərdə oxucu zövqünü formalaşdıran bir vasitəyə çevrilib. Bə'zən öz-özümə sual verirəm ki, indi yaranan nisbətən uğurlu əsərlər gəncliyin zövqünü formalaşdırmaq qüdrətindədirmi? Təssüflə öz sualıma özüm yox cavabı verirəm. Ancaq bunun günahını ədəbiyyatın zəifliyində yox, təbliğatın düzgün qurulmamasında görürəm. Bir tərəfdən ədəbi orqanların, çap olunan az-çox dəyərli kitabların tirajı yazıçılar birliyi üzvlərinin sayından azdırsa, digər tərəfdən heç bu az tiraj da lazımı səviyyədə oxunmur. Bayağı meyxanaların, replərin, mətnləri məzmunsuz söz yığımından ibarət qulaq batıran mahnıların televiziya və radio vasitəsi ilə kütləviləşməsi gəncliyin zövqünü əməlli-başlı korlayıb.

Tələbələrə – gələcəyin dilçilərinə, ədəbiyyatşünaslarına, müəllimlərinə bədii sözün nə demək olduğunu başa sala-sala, onlara ədəbiyyatın nəzəri əsaslarını öyrədə-öyrədə xüsusi vurğulayıram ki, Siz bizim əlaqə otları kimi çoxalan boz ədəbiyyat yaradıcılarından qisas alacaq intiqam ordumuzun komandirləri olmalısınız. Sizin boynunuza dərs dediyiniz uşaqların bədii zövqünü formalaşdırmaq kimi ağır bir yük düşür.

– Uşaq ədəbiyyatı sahəsində fəaliyyətiniz haqqında mə'lumat verməyi və müasir uşaq ədəbiyyatına münasibətinizi bildirməyi xahiş edirik.

– Son illərdə çap edilən "Çiçək yağışı" və "Söz çəmənisi" kitabları uşaqlar üçündür. Dərsliklərə çoxlu şə'rlərimin düşməsi məni sevindirir. Sonuncu kitabımı da müəyyən mə'nada dərslik hesab etmək olar. Çünki bu kitab şə'rlə yazılan qrammatikanı xatırladır, uşaqlara yığcam, məzəli şə'rlər vasitəsi ilə fonetika, morfologiya, sintaksis və leksika haqqında mə'lumat verir. Məktəblilərin və müəllimlərin rəğbətini qazanan "Böyük arzuya gedən yol" kitabımın "Günlərimiz, aylarımız" adlı yeni təkmilləşmiş variantını hazırlayıb rəssama vermişəm. Dünya ədəbiyyatından xeyli nağıl tərcümə edib öz jurnalımızda çap eləmişəm.

Uşaq ədəbiyyatı ümumi ədəbiyyatın ayrılmaz, lakin spesifik bir qoludur. Böyüklər üçün yazılan əsərlərin hamı tərəfindən oxunması vacib deyil, ancaq uşaqlar istər-istəməz onlar üçün yazılan əsərlərin hamısını oxumaq zorundadırlar. Çünki uşaq vaxtı hamı oxuyur, digər tərəfdən, valideynlərin uşaqların üstündə nəzarəti də güclü olur.

Açıqlığı deyim ki, müasir uşaq ədəbiyyatının vəziyyəti məni qane etmir. Hal-hazırda yaşayan xeyli gözəl uşaq yazıçılarımız var, ancaq təəssüf ki, onların əksəriyyəti indi təzə əsərlər yazmırlar. İstə'dadlı gənclərin uşaq ədəbiyyatına gəlişi də qənaətbəxş, lazımı səviyyədə deyil. Ancaq bizim zəngin uşaq ədəbiyyatımız var, uşaqlar bu əsərləri oxusalar, çox faydalanırlar. Lakin təəssüf ki, bu əsərləri uşaqlara çatdırmağın özü də problemə çevrilib.

– Yeri gəlmişkən, Rafiq müəllim, balalarımızın sevimlisi olan, həmişə onlar üçün gözəl əsərlər çap edən "Göyərçin" öz uçuşlarını davam etdirirmi?

– Neçə ilə bundan əvvəl bir jurnalist qız yanıma gəlmişdi. Dedi ki, "Kirpi" və "Göyərçin" jurnalı haqqında bir məqalə yazmaq istəyirəm. Ona başa salmağa çalışdım ki, bu jurnalların profili tamam ayrı olduğu üçün, onlar haqqında eyni məqalədə söhbət açmağı lazım bilmirəm. Sonra jurnalın problemlərindən danışdım. Qəzetdə çıxan məqaləyə necə ad versələr yaxşı idi? "Kirpi"nin tikanları itidir, "Göyərçin" isə uçmağa qanad axtarır". Doğrudanmı belə idi? Yox, "Göyərçin" uçmağa qanad yox, qonmağa müqəddəs bir ocaq axtarır... Vaxtilə "Göyərçin" 16 səhifədən ibarət idisə, indi onun həcmi qiyməti artmadan böyüyərək 24 səhifəyə çatıb. İndi görkəmli yazıçılar, şairlər, rəssamlar bizim jurnalın daha yaxşı çıxmasını dönə-dönə vurğulayırlar. Lakin bizim başqa problemimiz var. Vaxtilə 270 min tirajla çıxan "Göyərçin" indi cəmi 2-3 min tirajla çap olunur. Bu az nüsxəni yaymağın özü də böyük problemə çevrilib. Nəşr problemləri də bir yandan. Hər dəfə ayın ilk günü aldığımız "Murzilka" və "Vesyoloye kartinki" jurnallarına baxanda acı təəssüflə deyirəm ki, kaş bizimkilər də ruslardan nümunə götürüb, "Göyərçin"i vaxtılı vaxtında çap eləyəydilər. Unutmaydırlar ki, bu jurnal respublikamızın bir nömrəli uşaq jurnalıdır, özü də dövlət tə'minatında olan uşaq jurnalı!

İlkin mənbə: "Ədalət" qəzeti, 13 mart 2003-cü il.